

Problém racionálnej indukcie.

Vo *Filozofickom sborniku* (VI—VII, 1) sa dozvedáme, že pojem racionálnej indukcie je záchranou pred agnosticizmom, skepticizmom a relativizmom, pretože vraj touto indukciou dochádzame k istým a *absolútne* platným poznatkom. Podľa nášho náhľadu pre vedu, chápanú s hľadiska vývinu ako otvorené štruktúry poznania, ktoré v dialektike teórie a praxe sa postupne zdokonaľujú, celkom vystačí postulát *objektívnosti* poznatku. Objektívne poznatky nie sú ani dogmaticky bezpečné, ani relativisticky náhodilé. Nebolo by od vecí, keby propagátori racionálnej indukcie zaujali konečne meritorný postoj k vývodom, ktoré som rozviedol o tomto probléme v *Teórii vedy*. Dovolím si odcitovať odtiaľ niekoľko argumentov, z ktorých jasne vyplýva, že absolutistické chápanie pojmu racionálnej indukcie neobstoí. Konštatoval som tam okrem iného, že skutočnosť, že verifikácia empirických výrokov nedosahuje nikdy úplnú istotu, je podmienená tým, že v nijakom prípade nemožno pojať reálne súvislosti v ich úplnosti. Platí to aj o celkom primitívnych výrokoch, pretože aj v nich upotrebuje pojemové kategórie, ktorých obsah je historicky podmienený, a pretože pri empirickej verifikácii i týchto primitívnych výrokov nestačí len ich priátna evidencia, ak mám ide o ich objektívnu platnosť. Zastanci racionálnej indukcie však tvrdia, že veda má naporiadzi aj celkom bezpečné konkrétne poznatky. Tieto bezpečné poznatky sa zpočiatku javily len ako pravdepodobné, no vraj stálym vedeckým zdôvodňovaním prešli napokon do štádia istoty, ako napr. hypotéza o voľnom páde alebo mnohé predpovede o astronómii. Bolo by však treba uviesť, v *ktorej chvíli* napr. hypotéza o voľnom páde prestala byť hypotézou, hoci i nesmierne pravdepodobnou, a stala sa absolútne istým výrokom a z *akých dôvodov*. Na euklidovskej geometrii vraj vidno, že Euklidov postulát o rovnobežkách bol získaný racionálnou indukciou, lebo sa vraj úplne shoduje s našou smyslovou skúsenosťou, ktorá tvorí jej okruh obecnosti. No ak euklidovskú geometriu traktujeme ako fyzikálny systém výrokov, a nie ako špecifický matematický kalkul, shoduje sa s ňou len hypoteticky, veď oblasť (okruh obecnosti) stredných rozmerov nie je absolútne limitovaná od iných — ako je astronomická —, kde lepšie vyhovuje istá neeuklidovská geometria. Podľa *Tvrdeho* racionálnu indukciu treba zásadne odlišovať od neúplnej empirickej indukcie v poňatí *Bacona* a *Milla*, lebo ona nikdy nedospela k istým pravdám. Naproti tomu práve racionálnou indukciou sme vraj dospeli ku všetkým istým pravdám, ktorými sú axiomy. Tu však *Tvrďý* mimochodom pripúšťa, že i axiomy treba občas predsa len nahrádzať novými správnejšími axiómami. Neobstoí ani *Tvrdeho* náhľad, podľa ktorého zo zákona o zachovaní energie možno vyvodíť »široký rad konzekvencií, ktoré zasahujú do všetkých odborov fyzikálneho poznania v okruhu izolovaných systémov, a súc presne odvodené a experimentálne potvrdené, nezanechávajú nijakých pochybností. Istota tzv. apriorných viet, princípov a zásad nie je o nič väčšia ako istota zákona o zachovaní energie a dôvody ich istoty sú rovnaké ako tu. Je to istota, získaná indukciou.« Možno však namietat, že stupeň pravdepodobnosti zákona o zachovaní energie závisí od toho, *aký široký rad* konzekvencií, ktoré možno sémanticky verifikovať, sme z neho vyvodili. Toto však zrejme nie je objektívna *istota*. Neobstoí potom ani tvrdenie, že by istota apriorných viet, čiže viet čirej logiky a matematiky, nebola o nič väčšia ako istota empirického zákona o zachovaní energie.

Igor Hrušovský